

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 14. januarja 1854.

List 4.

Živinoreja na Holandskem,

in kaj bi se smeli naši živinorejci učiti od nje.

Če hočemo zboljšati domače blago, je treba pogledati po svetu, da vidimo, kako drugod ravnajo, posebno pa v taci krajih, od katerih je znano, da njih kmetovanje, njih živinoreja, njih rokodelstvo je na visoki stopnji popolnosti, kateri se tudi mi bližati želimo. Sej je z večjo popolnostjo sklenjen tudi večji dobiček, in dobiček je tisti vabeč, kteremu noben kmetovavec zoperstati ne more, in bi tudi pameten ne bil, ako bi mu ne bil zadnji cilj in konec njegovega truda.

Ako pa se oziramo po svetu viditi, kako in kaj delajo drugod, ni še treba, da bi mogli vse podreti, kar je domačega, če je dobro, ker prvo in prvo vodilo kmetovavca naj v vsem le bo: skušiti marsikaj, obderžati pa, kar je naj bolje.

Holandija, ki se proti jutru meji z Nemčijo, je dežela dolinska, ki nima ne gorá ne gojzdov; zato tudi se šteje goveja živina njena k tako imenovanemu dolinskemu plemenu.

Živinoreja v ti deželi je na visoki stopnji, in znano je, da sir holandski je obražtan po celem svetu. Goveja živina je naj večjo bogastvo severne Holandije, v kateri ljudstvo skor edino le živi od nje. Snažnost severno-holandskega kmeta slovi po celem svetu; njih hlevi so tako čedni, da naj zlahnejša gospá v praznični obleki se smé sprehajati po njih brez strahú, da bi se omadeževala kaj. To je tam že povsod stara navada, da hlev snažijo in čedijo večkrat na dan. Pač bi debelo gledal marsikter naših kmetov, ko bi prišel v hlev holandskega kmeta, in vidil tako čednost v njem, tako snažnost pri živini! Holandski kmet pa vé in je po skušnjah prepričan, da snažnost je pol klaje, in ker to vé, je tudi pameten dovolj, da stori vse, kar tekne živinici njegovi, in po tem pa tudi mošnjici njegovi.

Holandski kmet redí zraven kuretine in druge živine navadno po 16 do 30 krav, premožni kmetje pa še več, in čeravno toliko živine imajo in morajo tudi skrbeti za dostojen pridelk klaje, gleštajo vendar živino svojo, da je kaj.

Nekdaj so si kupovali gospodarji živino; kar je pa cena nje poskočila, so si jo začeli rediti doma, in so zdaj do dobrega prepričani, da veliko več dobička donese doma zrejeno, kakor kupljeno blago. Pri domači reji pa gledajo, da imajo vseskozi za pleme posebno dobrega bika, ki mora imeti kratko debelo glavo, lepo bistro oko, široko čelo, dolge tanke in lepo nasajene rogove, debel in mesnat vrat, široke persi, močna pleča, mesnato ledje, močne, krepke zadnje noge, na sprednjih nogah mora enmalo višji biti, kakor na zadnjih; v hoji mora biti lahak, gibčen. Navada je tam, da po več živinorejcov ima enega bika skupaj; kjer

pa to ni, ima gosposka za vsako sosesko ali občino lepega bika, h kteremu se vodijo krave. Kaj skerbno se izbirajo taki občinski biki, in kmalo spodrinejo kmetovavci sami tako živino, ki ni posebno dobra za pleme. Zato so v teh krajih celò postave dane za tacega bika, po kterih se mora vsak gospodar zvesto ravnati, in ker se jih zvesto derže, imajo tudi lepo in dobro živino, da je kaj.

Gotovo bode mikalo naše umne živinorejce zvesti te postave, zato jim jih hočemo na znanje dati.

(Dalje sledí).

Priporočilo kislega korenja.

V zadnjem listu preteklega leta so želele „Novice“, da bi povedal kaj več od kislega korenja.

Korenje (Möhre, gelbe Rübe) se dá ravno tako napraviti, kakor kislá repa. Kislo korenje je ravno tako dobro, kakor kislá repa, in če je korenje belkaste barve, ne boš kuhanega celò nič razločil od kisle repe.

Mislím tedaj, da ga smem po vsi pravici priporočati gospodarjem in gospodinjam. Zakaj dostikrat se narajma, da bolhe ali pa gosence kmetu repo tako poribajo, da mu je za ribanje celò nič ne ostane, korenja pa dovolj pridelá.

Ali ni v taci okolišinah boljše za domačo potrebo naribati korenja, kakor dnar za repo dajati, ki se lahko oberne za druge potrebe. Tudi se korenje na pol manj posede kot repa, ker ni tako vodeno, in po vsem tem ima korenje več redivne moči v sebi kot repa, kar že vsaka kmetica vé iz lastne skušnje.

Kar delo utiče, korenje skisati, je ravno takošno, kakoršno je pri repi. Osterže se, snažno opere, nariba in terdo natlači v posodo, po tim pa s kamnjem obloži, ali pa s prešo dobro vkup stisne ondi, kjer prešo ali stiskavnico namest kamnja imajo.

Popolnoma sem prepričan, da s tem priporočilom nisem ne besedice preveč rekel v hvalo kislega korenja, ki je zares dober namestnik kisle repe.

J. Pajk.

Čisti zrak u delavnicah.

Morebiti celò malokteri obertnik ali fabrikant misli: jeli je delavnica, u kterej delavci njegovi delajo ter njemu in sebi kruh služijo, dihanju ugodna ali ne, — jeli je zrak, ki ondi ga on in uni vživajo, čist ali pokvarjen, tedaj zdrav ali škodljiv? In vendar je ta reč sila važna.

Če se pomisli, da delavnice so večidel majhne in tesne, u ktere le malo svetlobe in še manj čistega zraka dohaja, — da u njih včasih po pet, deset in tudi več pomagavcev in učencev celi dan in še ponoči biva in dela, — da u njih okna in vrata, posebno pozimi, so vedno zaperte, — da

NOVIČE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 18. januarja 1854.

List 5.

Kmetovavci pazite,

da vam žito in detelja ne bo gnjila pod snegom!

Ozimina je pod snegom, ki je na zmerzle tla padel, prav dobro shranjena. To je znano vsakemu kmetovavcu. Če je pa po južnem vremenu ali dežju sneg začel kopneti, po tem pa je zopet zmerznilo, se napravi terda snežena skorja čez in čez, in to je silno nevarno za žito in deteljo. Skoz tako terdo skorjo ne more zrak do zemlje, in ker zemeljna soparica pod snegom zadržana žitne in deteljne kalí pregreje, začnejo gnjiti pod to odejo.

V 9. listu lanskih „Novic“ je bilo to natanko popisano pod nadpisom „podučna povest za naše kmetovavce“ in priporočevano je bilo, naj se razruši ledena skorja, da soparica zemlje odduške dobi in zrak do ozimine more. Opravi se to, če ni preveč snega s konji, voli ali kravami, ki se po 5 ali 6 čevljev saksebi prepeljujejo po njivi, da razrušijo skorjo. Če je snega veliko, se mora skorja z drevesom preorati.

Letos je sneg padel na zmerzle tla; na prvič padenega je po več krajih deževalo in južno vreme nastopilo; sedaj je začelo spet zmerzovati in bo morebiti še huje zmerzovalo, — ozimina je tedaj tu in tam v nevarnosti gnjiti. Ti nevarnosti se pride lahko v okom, ako se stori, kar vam svetjemo. Da pa to tudi gotovo pomaga, ni treba več skušati, — je že do dobrega skušeno in poterjeno.

Kjer tedaj po kopnelem snegu se napravlja ledena skorja čez njivo, hajd! s konji, voli ali kravami po nji!

Ljudoljub.

Živinozdravilska skušnja.

(Govejo živino obvarovati kuge) priporoča nek poljsk kmetovavec česenj. Nekoliko kosčikov česnja razmučkanega se daje s kosčikom kruha ali s krompirjem vred vsaki dan zdravi živini na tešč. Velika česnjeva moč kugo zabraniti se je posebno očitno pokazala v nekem hlevu, kjer je 6 telic, ki so dobivale vsaki dan česnja, zdravih ostalo, vse krave pa, katerim se zavolj zopernega duha, ki ga mleko dobi po česnju, ni česenj dajal, so pocapale v ravno tistem hlevu. — Damo, kakor smo prejeli; porok pa nočemo biti, da je gotovo.

Živinoreja na Holandskem,

in kaj bi se smeli naši živinorejci učiti od nje.

(Dalje.)

Postave za plemenske bika so ojstre. Noben bik ni pripuščen za pleme, ako ni poterjen za to. Ne da bi smel kak kmetovavec po svoji glavi ravnati. Kdor pripuša bika nepoterjenega za pleme,

plača vsakokrat 3 gold. kazni; polovico tega dnarja prejme, kdor je zatožil tacega prestopnika, polovico pa prejmejo ubogi tistega kraja.

Občinski bik se vodi po vaséh okoli, in scer od mesca majnika do konca velicega serpana po vaséh, ki so mu predpisane, in prav počasi. Kadar pride do vasi, zatrobi z rogom, da zvejo vsi kmetje, da je tukaj. Kdor ga za svojo kravo vpotrebuje, plača pol goldinarja. Število krav je predpisano, čez katero se ne sme rabiti. Le popolnoma zdrave krave se smejo pripušati, in po teletu ne pred ko o 6 tednih. Tudi o tem se kaznuje vsak prestopek. Za presojo vsega tega, so v vsaki okolici zvedeni sosadni možje izvoljeni, kateri čujejo nad tem, in tudi nad tem, kako tisti živinorejec, kteremu je občinski bik izroččen, ga glešta in oskerbuje. Poleti mora bik preskerbljen biti z dobro pašo, v hlevu pascer z dobro klajo in lanénimi prešami; mora biti pridno snažen in pozimi v gorkem hlevu. Mesca listopada se pobira od vasčanov, kar je pri njih bik zaslužil.

Ako se posestnik občinskega bika pregreši zoper postavo na kakoršno koli vižo, plača pervikrat en goldinar, drugikrat 3 goldinarje v dnarnico ubozih, tretjikrat mu vzamejo živino.

To so pogloblitne postave za živinorejo na Holandskem. Kaj ne, če bi pri nas take postave imeli, kako bi kmetje naši godernjali in jezike brusili rekoč: „kaj, s svojo živino ne bom smel ravnati, kakor bi hotel? tega mi še manjka!“ Na Holandskem ne godernja in zabavlja nihče. Vsak previdi, da take ojstre postave so le samim živinorejcom v prid in dobiček, in vsak se radovoljno ravná po njih. Zato pa imajo tudi tako lepo in koristno (nucno) živino. Drugod ravnajo kmetje po svoji glavi, nobena postava jih ne veže, — zato pa imajo tudi po svoji glavi — slabo živino. Komur svetovati ni, mu tudi pomagati ni. (Dalje sledi).

Čisti zrak u delavnicah.

(Konec.)

Da se tedaj zrak u delavnicah ne pokvari, ali da se mu škodljive stvarice ne primešajo, naj se ravná takole:

1. Kadar se nova delavnica napravlja, naj se tako napravi, da prost čist zrak zamore va-njo.

2. Kjer se pa delavnica že ima, ki je čistemu zraku težko pristopna, naj se popravi in prepihu odprè. Kako se pa to napravi, bo vsak zveden mojster, kteremu se dá delavnica prezidati ali prenarediti, povedati vedel.

Bolj ko je delavnica prostemu zraku pristopna, manjši zamore biti nje prostor za toliko delavcov. Se vé da zavolj potrebne gorkote, in da ni preveč prepaha, se pa mora tudi skerbeti, da se naredí kakor je prav. Pervi pogoj zdravja, neoverano dihanje, je pa vendar s tem izpolnjen. Mraz brani dobra peč; prepihu, ki bi delavcom škodovati

NOVIČE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 21. januaria 1854. **List 6.**

Živinoreja na Holandskem,
in kaj bi se smeli naši živinorejci učiti od nje.

(Dalje.)

Kako ravnajo z živino v hlevu?

Na Holandskem ne redé živine poleti v hlevu; oni imajo tako lepe pašnike, da jim veliko večdo- bička verže, živino poleti na pašo dajati, kakor jo rediti v hlevu. Sred majnika jo tedaj ženó na pašo, kjer ostane celo poletje noter do jeseni, dokler je vreme zato. O vsih svetih pride iz paše večidel domú.

Skor povsod postavljajo krave v hlevu tako, da naj lepši in naj večji perva stoji, za njo pridejo poredoma manj lepe in manjši.

Za snažnost molznih krav skerbijo na vso moč, zato vsako jutro vsako šterglajo in češejo (kertačijo), potem pa oribajo s slamo. Vsaki teden dvakrat umivajo z mjlnico (žajfnico) repov šop in ga enmalo ostrižejo s škarjami, preden ga zavežejo. Gnoj kidajo vsaki dan dvakrat iz hleva in počedijo vse čisto in pomijejo tudi tla za živino. Je bilo vse to storjeno, potresejo prav drobnega peska tudi tam, kjer krave stojé. Kdor ni vidil, skor ne bi verjel, kako holandski kmetje čedijo in snažijo živino v hlevu.

Tudi pozími ne nastiljajo molzni živini, ktera leži na tlaku (fláštru), se vé da na čednem kakor miza. Le kadar krava teletí, ali če zbolí, dobi obilo čedne nastelje, dokler ji je mehka postelja potrebna. Samo po sebi se lahko razume, da brez nastelje so pa krave le v tacih kmetijah, kjer se pečajo edino le z mlekarijo. Kjer pa zraven mleka-rije kmetje tudi obdelujejo polje in jim je tedaj gnoja potreba, tam nastiljajo kravam s slamo vsako noč.

Tudi v klaji so holandski kmetje kaj kaj natančni. Pokladajo živini le dvakrat na dan: zjutraj ob petih, in popoldne ob štirih. Klaja obstoji iz dobrega sená, kteremu tú in tam primešajo slame. Navadno rajtajo 20 funtov sená na vsakratno klajo, — to je gotovo obilna piča.

Napajajo živino v hlevu; vsak hlev ima svoj vodnjak (svojo štirno).

Kadar je živina snedla in se napila, in ko je hlev izkidan in scer osnažen in s peskom povsod potresen bil, začnó krave molsti; posode, v ktere molzejo, so pocinjene kotlene (kufrene).

Za molzne krave ne izbirajo povsod naj večjih in naj težjih, ampak telíce srednje velikosti, in take, ki so scer naj lepši postave in od kterih so matere dobro znane zavolj veliko mleka. Skušnja večletna jih je učila, da za njih mehke pašnika v dolinah ni velika in teška živina dobra, ker taka bi poteptala preveč pašnikov in bi pokončala preveč trave. Zraven tega dobro vedó, da velika živina potrebuje veliko klaje, da najpred

svoj život preredi in potem še le mleko dela; za tega voljo se jim prevelike krave koristne ne zdé, in če lih so jih doma priredili, jih raji mesarju prodajo in za skupljeni denar si kupijo manjši živino.

Tako ravnajo v vsem umno s svojo živino, pa ne, da bi kdo mislil, le veliki posestniki, ampak vsak kmet dela tako. Umna živinoreja gré tam od očeta na sina, kakor neumna v družih deželah, kjer kmet nobenega zapopadka od snažnosti, čednosti, rednosti nima. (Dalje sledí.)

Gospodarske skušnje.

(*Vestfalenske svinske gnjati so po celem svetu naj bolji čistljane*). Mikavno bo tedaj zvediti, kako jih Vestfaljci sušé; — takole: ko so prešiča zaklali, dajo gnjati (Schinken) 8 do 10 dní sušiti na zraku, da večí del vodenega iz njih izhlapi. Potem jih položé v slano vodo, da v nji ležé spet 8 do 10 dní; za tem jih pomočijo v močno žganje, v kterem so bile zmučkane brinove jagode namakovane. Čez malo časa jih vzamejo iz tega brinjevca in jih obesijo v dimnik sušiti, kjer posebno z brinjevim lesom kurijo, pa tako, da se gnjati sušé v bolj merzlem, ne pa v vročem dimu.

(*Na Angleškem pitajo prešiče z graham*); meso je po grahu posebno dobro, in mast naj manj vdarja skozi kožo.

(*Stene poslopja obvarje moče in smerzline*) sledeči firnež: Na 1 funt na žerjavici sogretega lanenega olja se dá 4 lote zdrobljene smóle in 8 lotov svinčene gladíne (Bleiglätte). Ta zmes naj vre pri ognju potem tako dolgo, da v njo vtaknjena palčica rujavéti začnè. Poleti, kadar je prav vroče, se s tim smolnatim firnežem premažejo stene poslopja, naj bo iz cegla ali ila. Ko se je namáz o 2 ali 3 dnéh posušila, se namažejo stene tako še trikrat. Komur temna barva te namazi ni všeč, naj stene potem s kakoršno koli oljnato barvo premaže. — Z gori povedano mero tega firneža se dá 18 kvadrat-čevljev štirikrat premazati.

(*Kaljivost semena*) se dá zvediti naj gotovše takole: V gubé mokre volnate cunje, ki se pet- ali šestkrat vkup zloží, se seme položí, in cunja na gorkem, pa vedno mokra derží. Ako začnè seme kaliti o navadnem času, je to gotovo znamenje, da je frišno in dobro.

Liburnski marún.

V celi Istrii rase marún (kostanj) samo po slede- čih od juga k severu tikoma ležečih občinah (srejnah.)

1. Beršeska: ga ima malo, in to samo na desni strani od grada Beršeca do Moščeniške meje. Na levi strani proti Plominu ni več zemlja za-nj.

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 25. januaria 1854. **List 7.**

Živinoreja na Holandskem,
in kaj bi se smeli naši živinorejci učiti od nje.

(Dalje.)

Živina na paši.

Rekli smo, da razun pozimi je holandska živina zmiraj na paši. Na paši jo varjejo dežja in vetra. V ta namen napravijo v več krajih vsaki molzni kravi iz debelega platna plajš (ko edeke v njih jeziku imenovan), kateri živino pokriva po celem životu od herbta do repa; na vsakem voglu štirivoglate odeje je motóz in zanjka, da se priveže plajš, ki ostane celi čas paše noč in dan terdno na kravi in je nikjer ne tiši in ne nadležje. Veči del kmetov ravná tako, ker pravijo, da s tako odejo pokrite in mokrote in prehlajenja obvarovane krave dajejo več mleka. So pa vendar tudi drugi kmetje, ki terdijo, da plajš več škodje kot koristi na paši; pravijo, da poleti, kadar je vroče, se živina pod takim plajšem preveč pari; kadar se pa premoči, se še lože prehladí pod njim. Taki odevajo svojo živino le zgodaj spomladi in v pozni jeseni, ko je vreme merzlo. Tisti čas pa ne boš urajmal nobene molzne krave brez plajša — plajšarice so vse od perve do zadnje. Če teletí krava na paši, jo kmalo potem odenejo še z debelejšo odejo, ali čez navadni plajš denejo še enega. Mlada in jalova živina nima plajša, le molzne krave jih imajo.

Kaj ne, da se bo marsikteremu naših kmetov to smesno zdelo in da bojo potegnili s tistimi holandskimi kmeti, ki pravijo, da plajš živini več škodje kot koristi? Al pozabiti ni, da zgodaj spomladi in pozno v jeseni je vsaka molzna krava odeta s plajšem, čeravno ga nima poletinski čas. Nočemo se tudi mi potegovati za odejo to, da bi bila p o v s o d potrebna, Holandci, ki dobro vse skušajo, pa že morajo prepričani biti, da tekne molži v njih krajih, scer bi se gotovo ne pečali s tim pokrivalom. Vsakemu kmetu pa naj bo vendar ta plajš izgled: kako skerbno gleštajo ondi molzno živino, in da je velik razloček med skerbno opravljano in med zanemarjeno živino.

Na pašnikih, zlasti na pašnikih za pitavno živino, vidimo dalje precej močne kole v zemljo zabite, ki se imenujejo dergála (wryspaal), ob katerih se živina dergniti zamore, ako jo koža serbí in z rogovi ne more do serbečega mesta. Kjer je na pašnikih drevje, nimajo nalaš napravljenih dergal.

Nepokojno živino krotijo na pašah s posebnim jarmom ali čez čelo z dilico, ki pokriva oči, da vidi le po strani in na tla, naprej pa ne.

Kravam, ki imajo navado, da sesajo svoje lastno mleko iz vimena, denejo okoli vrata bodeč vratnik, ki je zunaj zasajen s ternjem, da se živina obada, ako se z vratom zasuče proti vimenu. V nekterih krajih pa napravijo pokrivala čez čelo iz usnja, v ktero so vtaknjeni bodci, s

kterimi se mora živina vbosti, ako pride z glavo do vimena.

Tako skerbé Holandci za vse, da se živini ne godí škoda, pa tudi njim na mleku ne.

(Dalje sledí.)

Gospodarske skušnje.

(*Mleko dobro ohraniti skož več mescov*), je v poslednji seji Dunajskega odbora kmetijske družbe nasvetoval gosp. Lipp sledeče: Mleko se dá pred zavreti in potem se vlije v sklenico (flašo), ktera je bila z gorko vodo izmita. Napolni se pa sklenica z zavrelim mlekom do srede vratú, in ko je prav terdno s skorjenim čepom (Korkholz) zamášena ali celó zasmoljena ali zapečatená bila, da zrak nikakor ne more do mleka; se postavi v lonec z merzlo vodo napolnjen, ki se pristavi k ognju tako dolgo, da voda zavre v njem, potem se odstavi od ognja, in četert ure naj postoji sklenica še v tem kropu. Potem se pa spravi na hladnem kraji noter do tistega časa, da se rabi. — Enako se dela tudi s sadjem v soparici, kar je znano vsaki bolji kuharici.

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Počitek narave pozimi.

Zimski čas je čas počitka trudne narave. Tri čerterti leta je spolnovala namene svojega Stvarnika in pospešovala korist njegovih stvari. Kako bogata kalečega semena in cvetja je bila spomlad, in koliko hrane nam je poletje dozorelo in jesen spraviti dala! Vsak mesec in celó vsak dan delavnosti njene nam je daroval nove blagoslove. Kakor dobrotljiva, skerbna gospodinja se je trudila celo leto od jutra do večera nam napravljati vsako vgodnost, prijetnost in blaženost življenja. Iz nje blagodarnega nedrija smo prejeli obleke, živeža in veselja obilo. Za nas je dala travi rasti iz zemlje; za nas je bilo drevje obloženo s cvetjem in sadjem; za nas je rasteł kruh iz zemlje; za nas je rodila terta krepčavno kapljico; za nas je bila vsa narava tako krasna in bogata!

Trudna tolikšne dobrotljive delavnosti počiva sedaj, — toda le, da bi si pridobila novih močí v prid sveta.

Al še celó počitek, ki ga vživa narava pozimi, je skrivna delavnost in pripravlanje za novo stvarjenje. Že napravlja, česar je treba, da zapuščena zemlja svoje otroke spet zadobi pomlajene. Že poganja žito, ki nam ima biti prihodnje poletje v živež. Že se razvijajo malo po malem nitke zelišč, ki imajo kinčiti naše verte in planjave. Že se spet razliva sók po oterpujenem drevésu, iz kterega bojo pognali popki v mladem letu.

Tudi v tem se razodeva očitno vsigamogočnost in modrost neskončno dobrotljivega Stvarnika. Počitek narave pozimi je ravno tako, kakor nje delavnost spomladi

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 28. januarja 1854. **List 8.**

Kako gospodariti, da se dohodki kmetijstva povikšajo tudi z majhnim premoženjem?

Naši kmetje nimajo vsi toliko premoženja, da bi zamogli z novimi napravami, dragimi mašinami, z žlahno živino tujih plemen itd. kmetovati. Treba jim je po vetru obračati plajš in po malem postopati naprej.

Al z umnostjo se dá tudi brez posebnih pripomočkov navadno kmetijstvo zboljšati in dohodki povikšati. Toda uma je treba in pridnosti v vsaki stvari.

Kako tedaj tudi z majhnim premoženjem dohodke gospodarstva povikšati, bomo povedali v sledečem.

Perva skerb mora biti gospodarju, da pomnoži gnojnišča. To doseči pa je treba naj poprej skerbeti za senožeti in pašnike.

1. Kar pašnike zadeva, naj se s plotom ali živo mejo razdelé v manjši kosove ali parte, da nemore živina vsaki dan cele paše poteptati ali ognjusiti, ampak da se poredoma popase danes ta juter drugi oddelk in da tako travi toliko časa ostane, da zamore rasti. Če je kmetovavec pregradel pašnike z živo mejo, bo zrak okoli vsacega dela bolj vlažen, in vlažen zrak pospešuje rast trave, posebno na suhih pašnikih. Če hočemo še bolj pomnožiti rodovitnost pašnikov, naj pastir pridno nabira kravjek v kakošen kot pašnika, kterege sonce naj manj prepeka; ondi naj kravjek pomeša s perstjó in tako napravljene kup včasih premeče. Kadar se že bliža zima, naj v jeseni raztroši ta mešani gnoj enako po travniku.

2. Senožeti se dajo tudi z majhnim veliko zboljšati. Če so obrašene z mahom, naj se prevlečejo do dobrega z oestro brano, posebno z brabantško brano, ktera je brana vsih bran, in mah naj se spravi raz senožeti. Pozno v jeseni naj se potrosi z mešanim gnojem in poseje po nji senéni drob ali kakošne travne semena, ktere si vsak kmet sam lahko dobi, ako na dobrih travnikih osmuka zrelo travo njenega semena.

Če so senožeti le kolčikaj kisle ali mokre, ne sme pred počivati, da jih dene na suho, ker goveda se pri kisljati mervi nikdar ne sponašajo dobro.

Senožeti močiti je neizrečena dobrota za njih in prva potreba, če hoče gospodar naj večji pridelk si pridobiti iz zemlje svoje. Naj tedaj vsak gospodar, kteremu je mogoče na svojo senožet na eno ali drugo vižo vode napeljavati, dobro tuhta in prevdarja, kako bi si zamogel nakloniti to neprecenljivo dobroto, ktero le tisti spozna, ki je tako umen in srečen, da zamore močiti svoje senožeti.

(Dalje sledí.)

Živinoreja na Holandskem,

in kaj bi se smeli naši živinorejci učiti od nje.

(Dalje.)

Reja telét.

Kmaló po tem, ko je prišlo tele na svet, sklene gospodar, kaj bo storil z njim: ali ga bo redil za pleme, ali prodal mesarju.

Telice namenijo večidel za pleme, ako ne zapazi gospodar lastnost na njih, da niso za to rabo. Junčike pa večidel pokoljejo prej ali pozneje za mesnico.

Z mlado živino, ktero obderžé ali za molžo ali za pleme ali za delo, pa ravnajo takole:

V nekterih krajih pusté teleta po 4, 6 ali 8 dni pri materi; novorojenčika potresejo s soljo, ali s soljo in pšeničnimi otrobi, ali s soljo, otrobi in s stolčenim janežem, in ga dajo materi oblizati. Potem ga pusté sesati trikrat na dan v določenih urah, in ta čas ostane pri materi, privezan spredej. Čez 8 dni ločijo mater od teleta, ktero postavijo v dobro napravljene telečji hlev in ga vadijo materno mleko piti.

V družih krajih ločijo teleta koj po rojstvu od matere, preden ga je še oblizala, ter ga denejo v kakošen kot hleva ali na pod, kjer mu napravijo gorko suho štalico. Tu položé živinče na dobro mehko nasteljo, mu s soljo očedijo gobček, jezik in nebo, obrišejo žlezo in slinje iz nosnic in ustnic, in dergnejo kožo po celem životu s senom ali slamo in zrahlajo zamazano dlako. Vse to storé, ker previdijo, da koža ni mertev meh, ampak da je živa odeja, skozi ktero vsaka stvar nekako enako diha, kakor skoz pljuča.

Je vse to opravljeno bilo, poskušajo teleta z mlekom napajati, kar se zgodi tam pa tam koj po rojstvu, drugod pa 6 ali 8 ur po rojstvu. Živinče napojiti vzamejo koj prvo mleko, ki je pomolzeno bilo, kteremu pa prilijejo tretjino ali četert vode. Tisto mleko, s kterim pozneje redijo teleta, tudi zmiraj mešajo z vodo. Prvo molžo pa večidel privošijo celo teletu; po prvi molži namolzeno, čeravno še rumeno in gosto skuto pa nekoliko že rabijo za sirovo maslo in sir, ker vsake molže na enkrat bi ne moglo tele povžiti brez škode.

Da privadijo teleta mleko piti, jim vtikujejo v mleko pomočeni perst v gobec, da sesajo na njem; potem mu potonijo gobec v posodo z mlekom, iz kterege mu vtaknejo mlečni perst v gobec. Tako se navadijo teleta kmalo sesati. Pervi čas dobi tele 4 ali 6krat na dan piti, pozneje pa le 3krat.

Napajanje kakor sploh vso gleštanje telet je opravilo kravaric; malokterikrat se pečá kak možk hlapec s tem delom. Gospodinja ali pa hči čuje nad vsem tem in sicer s takim veseljem, da bi ne izročila na nobeno vižo to delo komu drugemu.

V nekterih krajih redijo teleta s samim mlekom skoz 3 tedne, v družih pa le 2 tedna, in sicer z

toplim, kakoršno spod krave pride. Tretji ali četrty teden že posnemajo mleko, ga pa za vžitek telet pogrevajo, da je toplo kakor spod krave. Pozneje pa ne dajejo teletu več posnetega mleka matere njegove, ampak kakor pride tudi od drugih krav. Tretji teden pokladajo teletom že enmalo dobrega sladkega sená ali zrezanega krompirja in pese, tudi mervico starega kruha. Živinče se kmalo privadi te piče. Večkrat na teden dajejo teletom tudi za pijačo kuhanega lanénega semena ali v gorki vodi stopljenih lanénih preš, katerim pridajajo včasih enmalo posnetega mleka ali siratke. Mnogokrat tudi jajce vmešajo mleku.

Tako ravnajo od 4. do 7. tedna, med tem dajejo zmiraj več suhe klaje, postavim, sena. 7. ali 8. teden se odstavi tele od mleka, in dobiva vode ali siratke. 10. ali 12. teden že dobiva trave zraven sena vsak dan enkrat in zmiraj več. Tako se privadijo paše, na katero — blizo hiše — se ženó 11 ali 12 tednov stare. Naj raji jih ženó prvi-krat na pašo na sv. kerstnika dan.

(Dalje sledi).

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Naprava snega.

Al je tudi vredno premišljevatí to vsakdanjo prikazen v naravi? O nadpisu tega premišljevanja bode znabiti marsikdo mojih bravcev to mislil. Al moj namen je obrniti njih pazljivost na ta čudež in jim v napravi snega pokazati razgled, ki je mikaven za vsacega miselnega človeka.

Sneg obstóji iz vodenih delov, ki so zmerznili v zraku. Zmerznjena voda je led, in sneg se tedaj od ledú ne razloči v ničesa, kakor v tem, da voda ledú zmerzne v svoji navadni gostosti — voda snega pa le takrat, ko se nje delci razdelé ali spremené v puh. Po mnogih skušnjah se je našlo, da sneg je štiri in dvajsetkrat tanjši ali redkejši od vode, in da sneg, ki je še le padel, deset do dvanajstkrat več prostora povzame, ko njegova voda, ko se raztopí. To bi ne moglo nikakor biti, ako bi sneg silno raztegnjena voda ne bil. — Vendar pa je sneg še nekaj več ko zgol voda, zakaj naprava njegovih delcov in njegove lastnosti se ne zlagajo popolnoma ne z vodo ne z ledom. In v tem obziru je sneg res čudna reč. Ko v višavi zbrani puhí zmerzujejo, se jim pridruží nekaka solitarjeva kislina (gnjilec s kislicom), ki v zraku plava, in zadobí podobo majhne šesterovoglate sulice ali kopke. Med tem ko se zbira mnogo tacih majhnih sulic vkup, postanejo vodni delci, ki se med njimi znajdejo, terdi in se vledenijo (kristalizirajo). To napravi šesterovoglate snežinke ali majhne zmerznjene obročke, ki obstóje iz ravnih iglic, katerih se spodaj na obéh stranéh krajše sulice primejo; toda njih podobo spremení mnogokrat veter, ki piše na nje.

Kako čudno bi se nam zdelo vpodobljenje snega, ko bi ga ne vidili vsako leto! Al bomo pa zato, ker se prigodé nekteri čudeži večkrat, manj marali za-nje? Nikar, premišlujmo jih še skerbnejše, in občudujmo močnosť božjo, ki ima vsaki letni čas tako neskončno obilo pomočkov, s katerimi pospešujejo korist in radost ljudi. Kdo smé po pravici tožiti, da zima je brez mnogoverstnih veselíc? Al ni prečudno viditi, kako nareja narava celó snežinke po nar natanjčniji razmeri, kako neskončno je število snežink, ki padajo z neba, in v koliko podob se voda pod stvarljivo roko božjo spre-

nja. Sedaj se vpodobi v točo, sedaj se sterdi v led, sedaj se spremení v slano, sedaj v snežinke brez števila. Vse te spremembe so namenjene za potrebe zemlje, v prid vsim stvarém.

O Noriku in Noreji.

Spisal Davorin Terstenjak.

Pervi članek. — §. 5. Mesta.

(Dalje.)

Današnjega Kranskega je majhna stran spadala pod Norikum; imenitniše mesto je bilo edino Adrans, današnja Trojana. O početku in pomenu imena smo že govorili. Vse druge mesta so spadale pod Panonio, kjer bodo tudi po redi razložene.

Vojvodina Koroška je spadala vsa pod Norikum; najdemo tedaj ob času rimskega vladarstva sledeče imenitniše slovenske mesta in postaje: 1. Juena, med današnjim Jaunsteinom in Globasnico, od jun, junec, symbol Živatov. — 2. Virunum, Berunion pri Suidatu, Varunum na tabulih Peutingerjevih od ver, var, ber, berev, brav, berun = morjeseec, aper. Obširno razlaganje imena tega mesta beri v našem spisu „o Ambidravih“. Imenitno mesto je ležalo na celovškem polju (Zollfeld) in bližnja sedanja Varpja, Vaprja ves, edini ostanek in žalostni spominek nekdanje slave, je še ohranila ime velikega mesta noriških Slovencev. Nadjamo se, da v svojem delu bodemo v stanu slavo tega mesta natanko popisati. — 3. Matucajum, današnji dan Zwischenwässern, kjer se Motnica steka v Kerko. Lepšega slovenskega imena pa starinoslovec ne more najti, kakor je Matucajum = Medtokajem, Madtokajem. Glasnik *a* je stariši kot *e*, primeri sanskritski madhja, latinski medius, slovenski med, madhu sanskritski, med (Honig) po slovenski. Po Pohorju, Koroškem in Kranskem še dan današnji glasnik *a* radi izgovarjajo namesto glasnika *e*, na priliko: navém namesto nevém, naroden namesto neroden, aden namesto eden, ruski odin, sanskritski ádi. — 4. Candalicae, sedanji Hüttenberg, od besede kanda, konta, kontina *), Hütte, Haus, sanskritski kundža, kuti, kêta, casa, domus, — primeri: kot, kut, z nosovnico kont, kunt, torej kočá, kuča = kontja, kuntja. Prišli Nemci so tedaj Candalicae predstavili v nemški jezik. — 5. Beliandrum, današnji Engeldorf, zunaj mesta koroškega ležečega na štajerski meji Friezah (v brezih; in den Bergen, zato ima tri brege v gerbu svojem); Ander je bil po indiškem basnoslovju eden dobrih duhov, kateri so čuvali nad Iodio; zna biti, da so tega genija častili tudi Noričani in poznejši Nemci in v Engeldorf predstavili ime mesta Beliandrum. Primeri lastna imena rodovin slovenskih: Ander, Anderka. — 6. Graviaca, Graviacae, današnji Grades, na rečici Metnici ležeča ves; od grava = krava, Gravjak = Kravjak, mesto kravi symbolu boginje Žive posvečeno. *G* = *k* primeri gruška in kruška, gavran in kavran, gerča in kerč, kateri besedi imate enako koreniko, granj in kranj, granica in kranica. — 7. Santicum, Lind, zunaj Belaka, od Sán, der Lind, Drache, Lindwurm. — 8. Ad Silanos, pri Silavcih, Prisilavcih, kraj Sile, menda današnji Arnoldstein. — 9. Saloca, današnji Salach, Zalog, Zalogam. — 10. Tassinemeti. Nekteri iščejo to postajo v današnjih Temencih. Da je

*) Veža Triglavova v Štetiri se je velela Kontina, glej Histor. Anony. v „scriptores rerum Bamberg“ str. 680. V spisu „o Ambidravih“ smo izpeljevali ime tega mesta iz besede Kandol hrt, ali, ker se današnje mesto veli Hüttenberg, se nam nazočna izpeljava dozdeva bolj resnična.

NOVIČE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v sredo 1. februara 1854. **List 9.**

Zivinoreja na Holandskem,
in kaj bi se smeli naši živinorejci učiti od nje.

(Dalje.)

Kako ravnaajo s teleti v hlevu.

Teleta imajo skor povsod svoj hlev, ki je ločen od velicega kravjega hleva; le tam pa tam jih imajo v ravno tistem hlevu, na koncu tiste verste, v kateri stojé leto ali 2 leti stare goveda.

Zimska klaja za teleta je seno, otava ali suha detelja, zmešana včasih z enmalo dobre slame; nekteri ji prikladajo tudi repe, pese, krompirja. Seno pa se teletom daje le srednje sorte; naj boljši se poklada le molznim kravam. Sploh niso Holandci prvo zimo kaj posebno skerbni za teleta in jim dajejo le vode piti. Pokladajo jim večidel 3krat na dan, zjutraj, opoldne in zvečer, nekteri pa le 2krat z drugo živino vred; takim pa veržejo vendar opoldne in ponoči še mervico sena.

Je vreme lepo, spušajo teleta vsaki dan nekoliko ur na dvorišče, ali na vert ali na kako bližnjo senožet. Če je vreme stanovitno lepo, jih pusté tudi več tednov pod milim nebom brez hleva podnevi in ponoči, da bolj močne postanejo in terdne, vendar jim napravijo na senožeti kako šupo, da so obvarovane prehudega mraza.

Drugo spomlad ženó sedaj leto stare telice in junčike zgodaj na pašo, čeravno je pašnik ta čas še zlo reven. Vendar jim suhe klaje ne dajejo več; tudi v hlev jih ne ženejo več, akoravno hi utegnilo vreme slabo prihajati.

Navadno je, da telice z rezanimi junčiki ene starosti skupaj devajo na pašo, kjer ostanejo, dokler ne začne trava čversto rasti. Potem pa jih ločijo, in za pitanje namenjene voliče denejo na posebno pašo, da se tu dobro spitajo.

Mlade juníce ostanejo celo poletje do pozne jeseni na paši. Sedaj so poldrugo leto stare, in čez zimo se postavijo v hlevu zraven naj mlajši in manjši molzne krave. Potem jim začenjajo več in boljši klaje pokladati, kakor prvo zimo. Tu in tam dajo poldrugo leto stare juníce po plemenu iti; vendar so se že večidel prepričali, da je to prezgodaj, zato jih spušajo še le kadar so 2 leti stare. — 6 tednov po teletu jih spustijo spet po plemenu, pred pa ne. Ako junica tudi po drugem spoju ostane jalova, jo določijo za spitanje, jo tedaj postavijo iz verste molznih krav.

Tudi iz tega, kdaj pušajo Holandci goveda po plemenu, naj bi se naši kmetje učili: kaj je prav in kaj je dobro, ker iz premladega nezrelega semena ne bo nikdar zrasla močna rastlina. Kar velja od reje rastlin, velja tudi od živinoreje.

(Dalje sledi.)

Premišljevanje

narave in previdnosti božje v nji.

Poslovenil Mihael Verne.

Zamerznjene šipe na oknih.

Kako priprosta, redna in mnogoverstna je narava v svojih narmanjših delih, kažejo zamerznjene šipe na oknih, katerih lične podobe se sicer večkrat občudujejo, pa tako ne prevdarjajo, kakor tudi ta malenkost zasluži.

Prikazni, o kateri govorim, izhaja iz tekočnosti gorkote. Ko je v toplem zraku izbe zaperta, se išče na vse strani razširiti in tje se vriniti, kjer je je nar manj. Zato sili skozi goste šipe okinj, v katerih ni ne zraka ne gorkote. Ko gorkota skozi šipe dere, popustí znotraj pri sapnicah zračne in vodne drobce, s katerimi je združena bila. Iz tega se napravi nekaka meglica, ki prihaja čedalje gostejša, kolikor se gorkota bolj razdeli, dokler je nazadnje tako malo v izbi ostane, da se vodni delci na šipah ne morejo več ohraniti v tekočem stanu, temuč zmerznejo in napravljajo serazne podobe, s katerimi se prevlečejo šipe na oknih.

Pervi začetek ali osnova teh podob obstoji iz zgol nježnih ledenih nitk, katerih se malo po malem čedalje več napravlja, dokler se ne naredí cela ledena skorja. Te niti so izvirek vsih podob, in njih prvi osnutek se lahko dobro spozná. Sperva se vidijo nar nježniše čertice, iz katerih druge kakor kitke na peresih izhajajo, ktere spet svoje odraslike imajo. Ko se je prvi led napravil in ko okna debelejšje zamerznejo, se napravijo nar lepše cvetlice in čerte vsake verste, ki so sedaj krive, sedaj ko polži zavite. — Smé se pa tudi reči, da čudovita mnogoterost teh podob ne izhaja samo iz gibanja zraka in gorkote, temuč tudi iz majhnih nevidljivih prask in razpok stekla. Pa naj bo uzrok tolike različnosti kar si hoče, je ta igra čudapolne narave pri vsi priprostosti vendar napravljena z veliko umetnostjo.

Znabiti pa, da vse to se mojim bravcem zdí le malenkost, ki nima druge vrednosti, ko da je lepa. Naj si bo le taka. Al meni se zdí, da tudi ta malenkost je velikost. O koliko malovrednih rečéh se pogovarjamo dostikrat doma in v svojih tovaršijah! Al bi ne bilo več vredno, se tudi pogovarjati in premišljevati nekatere narodne prikazni, ki v malem razodevajo veliko! Takšne preiskovanja imajo to posebnega v sebi, da so ukaželjnemu duhu prijetne, in da vse drugač bomo mislili in večkrat čudovite umotvore našli, kjer nevednost le najde nevažne malenkosti. Zakaj narava kaže v vsih svojih delih modrost, kateri ni nič preslabo, in se ravno o tem razločuje od človeške umetnosti.

Al je pa — prašam vas — malenkost takšna reč, ki nas napeljuje h koristnemu premišljevanju? Mene ni sram, se od zamerznjenih šip na oknih učiti resnice, ki mojo blaženost lahko močno pospeši, če se je djansko poprimem. Glej, bravec moj, pisane okna, ki jih je mraz z narlepšimi cvetlicami opisal! Lepo jih je viditi — al sončni žarek opoldne hipoma zbríše te podobe.

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 4. februara 1854. **List 10.**

Kako gospodariti, da se dohodki kmetijstva povikšajo tudi z majhnim premoženjem?

(Dalje.)

3. Ako hoče gospodar povzdigniti svojo kmetijo, je treba, da zraven senožit tudi še skerbí za pridelk klaje po drugi poti, namreč da obseje en del svojih njiv z deteljo in drugimi travami, s turšico itd.

Med klajo pa je ni boljši za molzno živino, kakor je koruza ali turšica; ona prekosí na tečnosti vsako drugo.

Če se koruza seje v drugi polovici malega travna (aprila) do druge polovice velicega travna (majnika) gosto, zrasede na nekoliko dobri zemlji do mesca malega serpana (julia) 2 do 3 čevlje visoka, in pridelala se je na oralu (johu) 800 centov frišne ali 160 centov suhe klaje.

Ako se je koruza kosila 2 do 3 čevlje visoka, preden je začela metlico delati, bo pognala v drugič, in do mesca kimovca (septembra) bo zrasla za 2 čevlja ali celó za 2 in pol; ta drugi pridelk bo dal 400 centov frišne ali 80 suhe klaje.

Če gospodar hoče koruzno klajo zraven kakošnega družega žita pridelati, naj pognoji sterniša ječmena ali zimske reží in seje koruzo gosto. Je setev do mesca velicega serpana (augusta) opravljena, bo zrasla navadna koruza za 2 in 2 in pol čevlja visoka in 600 centov frišne ali 120 centov suhe klaje dala.

Če namesto navadne koruze sejemo milansko ali ameriansko, se bo še veliko veliko več klaje pridelalo, ker te sorti zrasete do metle včasih 6 do 10 čevljev visoke.

Čudno je slišati kmete tožiti čez pomanjkanje klaje, ako so malo merve pridelali, namest da bi, če je sena malo bilo, skerbili to pomanjkanje nadomestiti v drugi setvi s koruzo, prosom, repo ali graham! Oni ne pomislijo, da v vsakem gospodarstvu je treba pridelovati živinske klaje, da rodovitnost polja ne gré rakove poti; — oni ne prevdarijo, da tisti gnoj, ki ga potrosijo za drugi sad, in tista mervica semena, ki jo posejejo, se splača obilno; — oni ne spoznajo prave pomembe tiste kmetijske skušnje, ktera pravi: „le tisti kmetovavec, ki prideluje obilo klaje, si s tem pridelkom pomaga, da sejati zamore več žita in družih sadežev, iz kterih naravnost dnar skupi“.

Kdor hoče pomanjkanje klaje krepko odvrčati, naj gnoji sterniša ozimine in naj seje koruzo, ali, če ni zato, hitrico.

V tacih krajih, kjer kmetovavec koruze in hitrice ne prideluje, naj seje sred velicega serpana na pognojeno njivo zimsko rež, in pozno v jeseni ali zgodaj spomladi bo pridelal veliko veliko

frišne klaje, ktera bo živini močno teknila, če slamo vred zreže in poklada živinčetom svojim.

(Dalje sledí.)

Zivinoreja na Holandskem, in kaj bi se smeli naši živinorejci učiti od nje.

(Dalje.)

Od živinoreje na dalje.

Z naj večjo skerbjo redijo breje krave, vendar jim nikdar ne pokladajo preobilo in pretéčne klaje, zlasti zadnje tedne ne, ker se bojé, da bi se preveč ne zredile in potem ob mleko ne prišle. Tudi jih je skušnja učila, da preobilno in pretéčno rejena živina težeje verže. Po teletu redijo krave ravno tako, kakor pred teletom, vendar jim dajejo vsaki dan eno lanéno prešo in pa pol škafa siratke še verh navadne piče.

6, 8 ali celó 10 tednov preden ima krava storiti (vreči), jo jenjajo molsti. Tako je navada skor povsod. Le nekteri gospodarji ne nehajo brejih krav pred molsti kakor ene dni pred porodom; al tak gospodar ni zlo obrajtan od družih, ker mu manj umnosti pripisujejo.

Kadar se čas bliža, da ima krava storiti, se ji nastelje prav obilno. Tu in tam imajo za take krave posebne gorke hleve. Dokler se ni krava oteletila, ostane gospodar ali hlapec noč in dan pri nji v hlevu, da ji je na pomoč kadar je treba.

Navadno je, da kravam, kadar so se oteletile, dajo neko posebno pijačo piti, ktero kraam drank imenujejo. Ta pijača je s kruhom kuhan star ol (pivo), kteremu primešajo še nekaj solí, kimeljna in janeža. Po ti pijači jim dajo več koscov s soljó dobro potresenega kruha, in za tem enmalo žlahnega sena.

Je živina po porodu spet k moči prišla in vstala, jo s slamo dergnejo po celem životu, herbet, križ in ledje pa ji oribajo s soljó.

Perve dni po teletu se mora krava 4krat na dan čisto izmolsti, — potem 3krat in v 6 ali 8 dnéh pa le po navadi dvakrat. Sedaj ne delajo v ničesa več razločka med kravami s teletom in med kravami brez teleta.

Molzno kravo obderží gospodar do 10. ali 12. leta. Potem jo molsti jenjajo in rediti (pitati) začnó ali za dom ali za prodaj. Primeri se včasih, da je krava noter do 16. leta za molžo dobra, ali taki redki primerljeji ne motijo holandskega kmeta, da bi živino silil čez 12. leto za molžo, ker vé in je po obilnih skušnjah prepričan, da se mu pri starejih kravah ne splačuje klaja tako, kakor če staro kravo spita in iz hleva dene, namesto nje pa postavi drugo mlajši, ktera obilno molze. Holandski kmet ima vse to natanko prerajtano in zmiraj tako ravná, da mu naloženi kapital tudi gotove činže donaša. (Dalje sledí.)

NOVIČE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XII. V Ljubljani v saboto 11. februara 1854. **List 12.**

Kako gospodariti, da se dohodki kmetijstva povikšajo tudi z majhnim premoženjem?

(Konec.)

5. Kdor je na to vižo za pomnoženje gnoja skerbel, bo tudi z obilnišim pridelkom klaje sčasoma pomnožiti in zboljšati mogel svojo živino.

Ker pa predolgo terpi, slabo živino samo po sebi zboljšati, je potreba, si oskerbeti dobrih krav domačega plemena in njih teleta naj se odločijo za pleme. Da bojo pa lepo rasle in terdne postale, naj sèšajo naj manj 6 tednov; mlada živina naj se ima kolikor je mogoče pod milim nebom; pridno naj se čedi in šterglja, hlev naj je snažen, klaje naj dobiva dovelj in tečne. Gnoj se ne množi s tem, da ima kmet veliko izstradane živine, ampak da je ima manj, pa to dobro rejeno, ker po tečnosti klaje se ravna tečnost gnoja; iz prazne slame ne bo pridnega gnoja.

Kdor ravna tako, bo sčasoma tudi iz domače živine si priredil dobro, in ne bo mu treba segati po žlahni ptuji.

6. Če si kmetovavec zraven tega napravi Cugmajerovo drevo, Jordanov osipavnik, Brabantško brano, Burgerjevo sejavnico, — če njive za jare žita v jeseni kar naj bolj more globoko izorje; polje čisto obdeluje in globoko orje; zgodaj seje, s semenom ni skop; setve pridno valí; senožeti koj kosí, ko trava cvesti začne; za dobro spravo klaje skerbí, da je soparica hleva ne pokvari, da ne zatuhne in ne plesnije; korenstva (to je, sadežev s koreniki) toliko prideluje, da na en funt suhe klaje pridela 2 funta korenstva; med krompir sadi bob, med turšico pritlični fižol in buče, med mak in ječmen pa korenje; s svojimi pôsli človeško ravna; zgodaj vstaja, pametno in previdno vse oskerbuje in se scer lepo in pobožno obnaša, — tak kmetovavec bo imel srečo pri svojem gospodarstvu, bo umen kmetovavec, lep izgled sosedom svojim in v čast domovini svoji, čeravno le prosto in borno sukno nosi.

Ni ravno treba po novih sadežih, po ptuji živini, po novih mašinah segati, — tudi z domačimi rečmi se dá dobro izhajati, ako povsod um vodi roko, in se staremu kopitu slovo dá, ako je novo poterjeno po domačih skušnjah.

Po dr. Hlubeku.

Živinoreja na Holandskem,

in kaj bi se smeli naši živinorejci učiti od nje.

(Konec.)

Kako pitajo Holandci teleta in vole?

Za pitanje odločene teleta denejo izperva v posebne majhne hlevica in jih pitajo s kravjim mlekom kakor tiste, ki so za rejo (pleme) namenjene. Čez 14 dni ali 3 tedne jih prestavijo v druge 5¹/₂

ali 6¹/₂ čevljev visoke lesene shrambe, ki so zgoraj odperete, zadej in na stranéh pa zaperte; spredej imajo vrata. Takih shramb stoji po več skupaj; vsako tele ima svoj stan 2 do 2¹/₂ čevlja širok; v takem samostanu se živinče ne more obračati, vléči pa. Tla so tako napravljene, da gnoj in gnojnica se skoz stekata. Celi čas, dokler se teleta pitajo, ostane v tem samostanu, zakaj Holandci so prepričani po skušnjah, da se živina toliko bolj spita (odebeli), kolikor bolj mora mirna zmiraj na enem mestu stati. Vendar pravijo mesarji, da meso na to vižo spitanih telét ni tako lepo in okusno, kakor tistih, ki se prosto gibati zamorejo v hlevu.

Dosto živinorejcov je, ki se edino s to rejo pečajo, marsikteri kmet ima na enkrat po 15 do 30 telet, ki jih pita, in če domačih nima dosti, kupi družih, ktere pa, se ve da ne dobivajo maternega mleka.

Trikrat na dan dobivajo teleta čisto sladko mleko, večidel mlačno, koj spod krave. Kjer pa to zavolj daljave ni mogoče, pogrevajo dekle mleko, preden ga dajo teletom piti.

Pervih 14 dní ali 3 tedne dobivajo teleta manj mleka, po tem pa zmiraj več. Skor nikjer se ne pitajo s čem drugim, kakor s sladkim mlekom spod krave; tam pa tam mešajo v mleko tudi jajca ali dvakrat pečeni kruh, ali pšeničnih otrobov. Naj bolje meso je tistih telet, ki so pitane bile s čistim mlekom; mesarji take že iz očes in gobčnic spoznajo.

S čistim mlekom se odebelé teleta večkrat tako, da vagajo po 2 do 4 cente in pol. Amsterdamski mesar plača za tako tele 150 do 200 fl.

Čas pitanja ni povsod enak. V 7 ali 8 tednih se dá tele že precej spitati; kjer jih pa veliko pitajo in na debelo s spitanimi teleti kupčujejo, terpi pitanje skoz 12 do 16 tednov; kdor pa hoče tele spitati čez 3 ali 4 cente, ga mora pitati 20 do 22 tednov.

Rezane in za spitanje namenjene voliče denejo drugo spomlad zgodaj na dobro mastno pašo. Če takega že precej spitanega mladega vola ne prodajo po tem v jeseni, ga redijo drugo zimo v hlevu, pa mu ne pokladajo preveč in ne predobre klaje. Na spomlad potem pa jih redé dobro z zdrobljenim bobom, s kruhom, s krompirjem itd. Berž na spomlad pa jih ženó na naj boljo pašo, kjer ostanejo celo poletje; na spomlad jih prodajo lepo izpitane.

Tudi take bike, ki se za pleme niso dobre skazali in so jih z dvema letoma rezati dali, ali take, ki so do 6. ali 8. leta za pleme in potem še le rezani bili, pitajo na mastnih pašah in jih prodajajo, čeravno jih mesarji ne obrajtajo tako in ne plačajo tako drago, kakor voliče, ki so mladi rezani bili.

Gospodarske skušnje.

(Jajca se dajo naj bolje ohraniti), če se spravijo v posodo, v kateri se čez nje vlije redka